INDARKERIA LGTBIQ+FOBIKOEI JUSTIZIA ERRESTAURATIBOTIK ETA ZIGORTZEN EZ DUTEN BESTE IKUSPEGI BATZUETATIK HELTZEA

LGTBI+fobikoen indarkeriei heltzeko modua aztertzea, ikuspegi zigortzaile batetik harago, sentsibilizazio eta hausnarketa prozesu bat ireki ahal izateko, justizia errestauratiboaren beste ikuspegi batzuk eta haien printzipioak azpimarratzeko, eta ikuspegi komunitarioagoa duten lanketak azpimarratzeko xedez.

ALDARTE Arreta eta Ikasketa Zentroa LGTBIQ+

Berasategi 5-5 Bilbo 48001

Tel. 944237296 – 665 734428

www.aldarte.org

aldarte@aldarte.org

Berrargitaratua: 2025eko abendua.

Egileak: Elena Olaortua eta Inmaculada Mujika.

Lankidetza: Eusko Jaurlaritza. Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Saila.

EUSKO JAURLARITZA
BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE POLITIKETAKO SAILA
Giza Eskubide, Memoria eta Lankidetza Sailburuordetza
Giza Eskubide, Biktima eta Aniztasun Zuzendaritza

GOBIERNO VASCO
DEPARTAMENTO DE IGUALDAD, JUSTICIA Y POLÍTICAS SOCIALES
Viceconsejería de Derechos Humanos, Memoria y Cooperación
Dirección de Derechos Humanos, Víctimas y Diversidad

Edukien taula

	Orr.
SARRERA	4
SGA-ren ONDORIOZKO GORROTO-DELITUAK TESTUINGURUAN KOKATZEA ETA LANTZEA	5/7
ZERGATIK JARTZEN DUGU ZALANTZAN ZIGORTZEKO JOERA?	8/11
BESTE IKUSPEGI BATZUK AZPIMARRATZEA	12
1. Justizia errestauratiboa eta haren printzipioak sustatzea	13/16
2. Justizia Feminista	17/18
3. Komunitatearen garrantzia	19/22
INSPIRATZERA ERAGIN DEZAKETEN ESPERIENTZIA PRAKTIKOAK	23/26
JARDUNBIDE EGOKIAK ETA AHOLKUAK	27/28
JUSTIZIA ERRESTAURATIBOA EZTABAIDAGAI	29-31
ERABILITAKO ERREFERENTZIAK	32

SARRERA

ALDARTE "LGTBIQ+ Pertsonentzako Arreta Zentroan" 1994az geroztik dihardugu lanean gizarteari laguntzeko, sozializatzeko, hezteko eta sentsibilizatzeko baliabideak eskainiz.

Azken 10 urteetan, sexu- eta genero-aniztasunaren (aurrerantzean, SGA) ondoriozko gorroto-delituak lantzen ari gara hainbat esparru eta ikuspegitatik, eta lan horren ondorioz sortu da dokumentu hau barne hartzen duen proiektua.

SGA-ren ondoriozko gorroto-delituei heltzeko modua aztertu nahi dugu, zigortzeko ikuspegitik harago, LGTBIQ+ kolektiboetan, LGTBIQ+fobikoen biktimekin lan egiten duten eragileetan, administrazioetan eta gizarteko sektore zabalagoetan sentsibilizazio- eta hausnarketa-prozesu bat ireki ahal izateko, justizia errestauratiboaren beste ikuspegi batzuk eta haien printzipioak azpimarratuz, eta ikuspegi komunitarioagoa duten lanketak eginez.

Honako hau izan da dokumentu hau egiteko erabilitako metodologia:

Lehenik eta behin, ALDARTEk gai hauetan duen esperientzia dugu abiapuntu: 25 urte baino gehiagoan LGTBIQ+fobiaren biktimei laguntzeko jarduna, gorroto-delituen gaia jorratzen duten foro, lan-espazio eta proiektu askotan izandako parte-hartzea, eta ematen ditugun zerbitzu espezifiko eta espezializatuek (hala nola, Inmaculada Mujikak egiten duen laguntza psikologikoko zerbitzuak) eta zerbitzu juridikoak errealitate horri buruz ematen diguten ezagutza.

Bigarrenik, beste ikuspegi batzuk lantzen dituzten esparruak ezagutzera hurbildu gara, hala nola, Justizia Errestauratiboa, EHUren (Euskal Herriko Unibertsitatea) eta Kriminologiaren Euskal Institutuko Justizia Errestauratiboaren Teoria eta Praktikaren Laborategiaren eskutik, Idoia Igartuaren bidez, Laborategi horren bideratzailea eta doktorea; eta beste esperientzia batzuen eskutik (hala nola, mugimendu feminista): Arantza Urkaregi, Justizia feministari buruzko ponentzia prestatzen parte hartu zuen feminista, Euskal Herriko Salda Badago V. Jardunaldi Feministetan aurkeztu zena (Durango, 2019ko azaroa), "Justizia feminista eztabaidagai" izenburupean – Justizia Feministaren Mintegia.

Hirugarrenik, justizia errestauratiboan adituak diren pertsonen elkarrizketak aztertuz, hala nola, Bartzelonako Probintzia Auzitegiko Carmen Guillena magistratuarena, justizia errestauratiboan aditua.

SGA-ren ONDORIOZKO GORROTO DELITUAK TESTUINGURUAN KOKATZEA ETA LANTZEA

Gorroto-delituak 2015ean sartu ziren Zigor Kodean. Une horretatik aurrera hasi ziren martxan jartzen gorroto-gertakariei/-delituei buruzko datuak biltzeko mekanismoak, eta, horiei esker, errealitate horri buruzko argazki bat lortu da, SGA-ri buruzko datuak jasotzen dituzten txostenak eginez.

Espainiako gorroto-delituen bilakaerari buruz Barne Ministerioak 2014tik egiten duen urteko txostenak sexu-orientazioaren eta genero-identitatearen ziozko gorroto-gertakariak jasotzen ditu, eta gaur egun arte izan duten bilakaera ikus daiteke. 2014an 513 kasu identifikatu ziren, batez beste 271 (2017 eta 2021 artean), 466 kasu 2021ean, eta 459 azken urtean, 2022an.

EAEn gai horri buruzko datuak biltzeko hainbat tresna ditugu. Tratu-berdintasunari eta diskrimiaziorik ezari buruzko Era berean Sareak (2014an sortua) urtero jasotzen ditu gertakari horiek, eta EHUk (Giza Eskubideen Katedra), Eusko Jaurlaritzako Segurtasun Sailarekin lankidetzan, Euskadiko gorroto-gertakariei buruzko txosten bat egiten du urtero, polizia-datuak dituena. Hala, 2022ko txostenean islatzen denez, gorroto-delituek % 15 egin zuten gora (guztira 438 kasu; 2021ean 277). Sexu-orientazioaren ziozko delituek gora egin zuten aurreko urtearekin alderatuz, eta bigarren arrazoi gisa finkatu ziren. Txostenean adierazten denez: *"Ikus daitekeenez, delitu-gertakarien kopurua esponentzialki igo da azken bi urteetan. Aurreko txostenean azaldu bezala, aurreko urteetan datuak biltzen eta erregistratzen izandako esperientziari, Ertzaintzaren eta Euskal Herriko Unibertsitatearen arteko elkarlanari eta prestakuntzaren areagotzeari esker, gertakari mota horiei buruzko informazioaren detekzioa eta zentralizazioa aldatu eta hobetu ahal izan da"*. Txosten honek gai horiengatik jarritako salaketei buruzko polizia-erregistroak hartzen ditu datu-base gisa. Salaketa horiek, ondoren, epaiketa-ibilbidea izango dute sistema judizialaren barruan, eta izapideei eta kalifikazio juridikoari dagokienez, "zorte" desberdina izango dute.

Azken urteetako datuen eta horien bilakaeraren azterketa aintzat hartuz, ikuspegi kuantitatibotik eta ondorio horretan eragina duten beste elementu batzuk baloratu gabe (aurrerago azalduko ditugu), esan liteke SGA-ren ziozko gorroto-delitu asko gertatzen ari direla eta ugaritu egin direla.

Datuez gain, aipatu behar da azken bi urteetan, eta EAE-an, LGTBIQ+fobikoen eraso batzuk gertatu direla, LGTBIQ+ pertsonengan aurkako gorroto-delituak, hedabideetan oihartzun handia izan dutenak, eta gizartearen erantzun zabala ekarri dutenak. Gizartearen erantzun horrek, LGTBIQ+ pertsonen eskubideen urraketa salatzeaz gain, ekintza zehatzak eskatzen ditu, egoerari aurre egin eta iraultzeko.

Carme Guillek adierazten duen bezala, "*hedabideek, askotan, zigortu egiten duen ikuspegia sustatzen dute, eta horrek eragiten du gizarteak barneratzea irtenbide bakarra zigorra dela, eta zigor guztien artean, espetxe-zigorra, eta hori guztiz faltsua da. Espetxe-zigorrak handiak izanagatik, delitu-kopuruak ez du behera egiten. Krimen-fenomeno bat ez dago Zigor Kodean aurreikusitako zigorraren baitan".*

Gai honetan dugun esperientziak egungo lanketa zalantzan jartzera garamatza, edo planteamendu zabalago batean kokatzen saiatzera, non erantzun juridiko penalean hain zentratuta ez dauden beste ikuspegi batzuk sartu daitezkeen, ikusten baitugu ez dela baliagarria LGTBIQ+fobikoa desagerrarazteko, ezta SGA-ren ziozko gorroto-delituei aurre egiteko ere.

HAUTEMATEN DUGUNA

↔ ALDARTEn ikusten dugu hainbat eremutatik (erakunde publikoak, polizialak, behatokiak, kolektiboak...) **azpimarratzen dela** LGTBIQ+fobikoa den gertakarien **kuantifikazio** eta bilketa **hutsa**, eta **gehienbat zigorra xede duen erantzuna**.

↔ **Erantzun bera larritasun desberdineko gertaeretarako**: Gure ustez, proportzionaltasun falta dago gertakariaren larritasunaren edota tipologiaren eta eskatzen eta sustatzen diren erantzun moten artean, eta gehienek tabula rasa egiteko joera dute, eta LGTBIQ+ pertsonen aurkako edozein gertaera ahalik eta gehien zigortzeko eta jazartzeko eskatzen dute, guztiari "tabula rasa" aplikatuz (salaketa penal gisa laburtutako tabula rasa bat).

Ildo horretan, Arantza Urkaregik zera dio:

> *"Ez da gauza bera bollera deitzea eta eraso fisikoa, baina badirudi dena berdina dela. Dena da gorroto-delitua. Begirada maltzurra ere bai, dena da gorroto-delitua".*

↔ Gure ustez, SGA-ren ziozko gorroto-delituen errealitateari buruzko azterketa sakonagoak eta lasaiagoak ez dira egiten: gorroto-delituei buruzko datu kuantitatiboen bilketa beste gai batzuen ondorio ere izan daitezke, hala nola, datuak hobeto biltzea eta jasotzen dituztenen arteko koordinazioa egitea; eragile juridikoek SGA-ren ziozko gorroto-delituak hobeto identifikatzea; salaketak jasotzeaz arduratzen diren polizia-kidegoen artean gaiari buruzko prestakuntza handiagoa izatea; eta argiketak hobeto egitea, epaitegietan egitateen kalifikazio juridiko egokia ahalbidetzeko. Eta horrek ez du derrigorrez esanahi gorroto-delitu gehiago egiten direnik

↔ **Salaketa gehiago izateak ez du esan nahi SGA-ren ziozko gorroto-delituak murriztu direnik**, ezta gizartea gehiago sentsibilizatzen laguntzen duenik ere. Ildo horretatik, Carme Guillek honako hau adierazi du:

> "*uste osoz diot: zigor-arloko prozesuak ez du arazorik konpontzen. Zigor-arloko prozesuak ezin du gizartean dagoen indarkeria guztia konpondu, genero-indarkeriaren edo sexu-indarkeriaren ondoriozkoa* "(eta LGTBIQ+fobia ere ez). *Zigor-arloko prozesua egitate batzuk epaitzera eta oso arau tasatuak dituen pertsona bat epaitzera mugatzen da* (...). *Zigortzeko joera makila magiko modukoa da, eta uste du Zigor Kodean artikulu bat sartzen denean arazo bat konponduko dela, edo gizarteak pertsona batentzat zigor eredugarri bat eskatzen duenean aktibatzen dela, hori aldaketa esanguratsua izango balitz bezala* ".

↔ **SGA arloan erantzun zigortzailea gizarte-testuinguru orokorrago batekin dator bat**, indarkeria jakin batzuei erantzuteko joera horretan kokatzen dena. Horren ondorioz, konponbidea legeak egitean eta zigorrak gogortzean oinarritzen da, sexu-indarkeriaren kasuan, adibidez. "Justizia feminista eztabaidagai" atalean honako hau adierazten da:

> "*Justiziaren xedeari dagokionez, egungo sistema judizialak" erruztatua" jartzen du zigorraren erdigunean, eta ez du lehentasunezkotzat jotzen ez erantzukizun kolektiboa, ez biktimarekiko babes- eta elkartasun-bermea. Gainera, sistemaren berezko zigorraren logika indartzen ari da, gero eta zigor handiagoak ezarriz".*

Ildo beretik, S. Baronak argi du:

> "*Zigor Zuzenbidea prima ratio bihurtu dugu, ondasun juridiko kolektiboen tutoretzara hedatzen dena, gorroto-delituak eta abar luze bat barne hartu dituena. Zigor-justiziaren paisaia berri bat dugu aurrez aurre, non segurtasunaren eta kontrolaren ideia goraipatzen den, eta, horiekin batera, Zigor Zuzenbidearen errepresio eta erregresio handiagoa, Zigor Zuzenbide "jendarme" bihurtuz.*

Ildo beretik, Carme Guillek honako hau ondorioztatzen du, titular gisa:

> "*Zigor Kodea gogortzeak ez ditu inoiz arazo sozialak konpontzen*" eta adierazten du "*auzibideen eta demandak jartzearen kulturak bere horretan dirauela*" eta "*zigorrak ezartzeko kultura zabalduta dagoela*".

Gai honetan arlo askotatik gaitzespenaren erantzun zigortzailea sustatzeko joera argia dago, erantzuna gogortzera bideratuz. Une historiko honetan, gizartearen zati handi batek zigor gogorragoak eskatzen ditu delitu-egileentzat, eta oso zaila da, bateraezina ez esatearren, gizartean hain zabalduta dagoen eskaera hori (hedabideak barne), banakako gaitzespenetik harago, gatazkak kudeatzeko neurri alternatiboak aplikatzearekin uztartzea, gainera, sentsibilizazio eta kontzientziazio helburu soziala dutenak. Hala ere, hori zalantzan jartzen saiatzea gutxiengoaren jarrera dela badakigun arren, uste dugu hori dela LGTBIQ+fobiari eta beste indarkeria batzuei aurre egiteko modua.

ZERGATIK JARTZEN DUGU ZALANTZAN ZIGORTZEKO JOERA?

Lehenik eta behin, argi utzi nahi dugu beste jorratzeko modu batzuen alde u egitea eta arreta jartzea ez dela bateraezina kasu larrienen aurrean gaitzespen penal bat egon behar dela eta gizarte gisa babes mekanismoak izan behar ditugula pentsatzearekin; baina hori gauza bat da, eta beste bat da dena auzitara bideratzeko joera, LGTBIQ+ pertsona baten aurkako edozein gertakariren aurrean, larritasuna edota intentsitatea gorabehera, zigor-erantzunean soilik oinarritutako erantzun mekanismo bat aktibatzea sustatuz.

Esan genezake egungo sistema ez dela ona izaten ari, ez biktima indibidualarentzat, ezta gizartearentzat ere, oro har; izan ere, ez dago inpaktu positiborik sentsibilizazio gisa, gorroto-delituen kopurua murrizteko.

Zerbaitek ez du funtzionatzen LGTBIQ+fobiaren biktima batek, zigor-arloko prozedura bat amaitzean, *"jakin izan banu, ez nuen salatuko"* adierazten badu. Ondorio hori, ALDARTEren zerbitzu juridikoan askotan entzun dugun iruzkin hori, zeinetatik LGTBIQ+fobia kasu ugari eraman diren, lagungarri izan da, beste gai askorekin batera, gai horri heltzeko modua zalantzan jartzeko eta gai hori lantzeko beste modu batzuk aztertzeko.

Idoia Igartuak adierazten duen eran:

> *"... badirudi gatazkak kudeatzeko elkarrizketarako gaitasuna galtzen joan garela. Oso txikiak garenetik irakasten digute, halako moldez prestatzen gaituzte, non gatazkaren bat dugunean, bai lehen hezkuntzatik, andereñoak esango baitu nork duen arrazoia eta nork ezarriko duen zigorra. Noiztik ezin gara pertsonok txikitatik gaitu, gatazka natural bat dugunean, elkarbizitzan horri heldu ahal izateko? Txikitatik prestakuntza bat egingo bagenu edo zentzu horretan prestatuko bagina, hazkundearen etapetan aurrera egingo bagenu, eta gure tresnak indartuko bagenitu, helduaroan irtenbide bakarra "salaketa jartzea" izan ez dadin.*

Lehen adierazi dugun bezala, LGTBIQ+fobiaren biktima den pertsona bati ematen zaion erantzuna zigor-salaketa sustatzean oinarritzen da (adibidez, behatokien edota erakunde polizialen kanpaina publikoak, jai herrikoietarako udalerrien protokoloak, non LGTBIQ+fobikoa den eraso baten aurrean erantzuteko modua salaketa bat nola eta non jarri azaltzea baita). Gure ustez, nagusitzen joan den inertzia horrek epe laburrerako begirada du;

izan ere, kasu askotan ez dakigu eremu horietan sistema judizialak nola funtzionatzen duen (edo nola ez duen funtzionatzen), eta delitu horiek jazartzeko dauden arazo eta zailtasun guztiak ere ez ditugu ezagutzen, eta, gehienetan, salaketa jartzen duen biktimari ez zaio ordaina ematen. **Epe laburrerako begirada horrek eta, esango genuke, prozesua aktibatzeko, gero gelditzea oso zaila den "play" bati emateko, presak berak, berarekin dakar biktimak, ikusiko dugun bezala, emozionalki gertatu zionarekin hunkituta, zer egin nahi duen erabakitzeko eta prozedurak suposatuko dion guztiari buruz informatzeko denborarik eta baretasunik (emozionalki, pertsonalki, juridikoki, etab.) ez izatea.**

Jarraian, ondorio horretara garamatzaten zigor-arloko egungo prozesuaren elementu batzuk azalduko ditugu:

↔ Aurre egiteko begirada: Zigor-arloko prozesu-sistema aurre egiteko ikuspegi batetik konfiguratuta dago, non biktimak pertsona biktimagileari aurre egiten dion, eta "prozesuko aldeak" izendatzen dira. Prozesua indibidualizatzeak berekin dakar, kasu askotan, gorroto-delitu baten biktimak, salaketa jarri eta zigor-prozedura hasi ondoren, prozedura osoari bakarrik egin behar diola aurre. Ikuspegi horretatik, desagertu egiten dira alderdi komunitarioa, soziala, eta gertakariaren testuingurua. Gizarte batean gertatzen diren indarkeriei aurre egiteko modu horiek, Arantza Urkaregik azaldu duen bezala, "munstroak" sortzera bideratuta daude:

> *"Sistema judizialak, gizarteak, munstroak sortzera bultzatzen gaitu, eta, beraz, aldatu ezin den pertsona bat da, LGTBI+fobiak erabat itsututa dagoena, eta ezingo da inoiz aldatu. Horri aurre egin behar zaio. Delitu bat egin duen pertsona, oso larria izan arren, aldatu egin daiteke. Zaila izango da, prozesu luzea izango da, baina tira, ez dugu zertan pentsatu ez duenik egingo".*

↔ **Ez du emozionalki lehengoratzen**: Sistema judizialean, gaur egun konfiguratuta dagoen eran, oso zaila da, ezinezkoa ez esatearren, LGTBIQ+fobiaren biktima lehengoratzea. Delitu horiek, beren berezitasunengatik, bereziki pertsonaren duintasunean eragiten dute, eta zuzenean eragiten diote ongizate emozionalari. ALDARTEren zerbitzu psikologikoan, LGTBIQ+fobiko erako erasoa edo gertakaria jasan ondoren laguntza profesionala behar izan duten biktima asko artatu dira. **Biktimak lehengoratzeko behar duena emozionalki indarberritzearekin lotuta dago askotan, eta erantzun hori ez du sistema judizialetik lortzen.** Biktimari ez zaio entzuten, gertakari batzuk azaltzeaz eta salatzeaz harago. Ez dago lekurik delituak zer eragin dion adierazteko (pertsonalki, sozialki...), eta haren zeregina bigarren mailakoa izaten da askotan. Kaltea parametro ekonomikoetan neurtzen da askotan (ordain ekonomikoa, adibidez, eragindako lesioengatik), eta ordain hori ere , askotan, ezin da bete delitu-egileak ez duelako kaudimenik, eta horrek areagotu egiten du biktimarengan prozesuak ezertarako balio ez izanaren sentipena.

↔ **Eragile juridikoen prestakuntza falta:** Zigor-sistema heteronormatiboa da, eta ez dago salbuetsita, gure gizarte heteronormatiboaren parte ere badelako, aurreiritzi eta estereotipoen parte. Justiziak ere sentsibilizazio eta prestakuntza espezifikoa behar du SGA arloan, gaur egun oraindik gainditu gabeko irakasgaia baita.

Sistema juridiko penala eta haren operadoreak (esku hartzen duten profesionalak), kasu askotan, ez daude sentsibilizatuta gai horrekin, eta oso zaila da ikusaraztea, adibidez, SGA-ren ziozko gorroto-delitu bat, irainekin lagundutako eraso batean gauzatzen dena, ez dela lesio-delitu hutsa, baizik eta LGTBIQ+fobiagatiko gorroto-delitu baten aurrean gaudela, eta hori askotan ahaztu egiten dela, eta horrek aparteko frustrazioa gehitzen diola biktimari.

↔ **Berriro biktima bihurtzea**: Askotan gertatzen da "bigarren mailako biktimizazioa" delakoa: Kasu batzuetan, prozeduran zehar zalantzan jarri da biktimaren sexu- eta genero-aniztasuna. Normalean, prozesu horiek asko luzatzen dira denboran, eta denbora horretan biktimari kosta egiten zaio bere bizitzarekin aurrera jarraitzea hau alde batera utzita, honi amaiera eman eta aurrera egitea. Kasu askotan, eta SGA-ren ziozko gorroto-delituen delitu-tipologiagatik (gehienak eraso fisikoak eta LGTBIQ+fobikoak dira), erasotzaileak, aldi berean, biktimaren aurkako salaketa jartzen du prozesu-estrategia gisa, salatua izan dela dakienean eta, beraz, biktimizazio-plusa oso handia da. LGTBIQ+fobiagatik salaketa bat jartzera ausartzen den pertsona batek (kasu batzuetan agerian jartzea zaila den arren) bere burua salatuta eta akusatuta ikusteak, eta deklaratzera eta bere burua defendatzera epaitegi batera joan behar izateak, frustrazio handia eragiten dio, eta berriro biktima izatearen sentipena oso handia da.

↔ **Sistema juridiko penalak ez du laguntzen ez** delitu-egilearen errehabilitazioan, ez **gizartea-sentsibilizazioan.** Prozedura penalak ez du balio sentsibilizatzeko, ez du laguntzen aurreiritziak eta estereotipoak gainditzen, ez eta delitua egin zuenak egindako jokabidea desegokia ote den hausnartzen ere. Horren ondorioz, zigorra ezarri zaion pertsonarentzat prozedurak gutxitan (inoiz ez duela lortzen ez esatearren) lortzen du errehabilitazioa, bere jokabidearekin eragindako kaltea ulertzea dakarrena. Bi aldeen, biktimaren eta biktimagilearen, arteko aurrez aurrekoa dago prozesuaren erdigunean, eta ez dago ia tarterik (Justizia Errestauratibo Intrajudizialera bideratzen diren kasuak izan ezik) delitua egin zuen pertsonak bere egintzaren ondorioak ezagutu ditzan eta horren inguruan hausnartu dezan, hezkuntzaren eta sentsibilizazioaren ikuspegitik.

Zigor-arloko prozesua gehiegi indibidualizatzeak, komunitatea eta gizartea kanpoan utzita, hezkuntzarako eta gizarte-sentsibilizaziorako deierarik ez izatea eragiten du. Eraso LGTBIQ+fobikoen kasuetan argitara ematen diren kondena-epaien inguruko titular batzuetatik harago, gutxitan zabaltzen da prozeduren emaitza, eta gutxitan balio du bizikidetza bultzatzeko.

Zigor-erantzuna ere ez da asebetegarria gizartearentzat, gorroto-delituekin amaitzeko tresna gisa, eta zenbakiak ikusi besterik ez dago.

Zigor-sistemak ez du balio gorroto-diskurtso eta -delituekin amaituko duen esku-hartze bat gauzatzeko.

Zigor Zuzenbidea beharrezko tresna da gizartearen gatazka larrienei aurre egiteko, baina dena epaiketara bideratzeak ez du balio egoera aldatzeko. Oinarrizko ondasun juridikoen, indibidualak eta kolektiboak, babesa uztartu behar da alderdi guztiei (biktimari, biktimagileari, bien bizileku den eta gertakariaren eragina jasotzen duen komunitateari) lekua ematea ahalbidetuko duten planteamenduekin. Gertatutakoa bi aldeak gizarteratzera bideratzeko estrategiak bilatu behar dira.

↔ **Legeak:** Azken 20 urteetan, onartu zenetik eta mugarri historikoa izan zenetik, berdintasun ezkontzaren onarpena (2005), ikusi dugu berdintasun errealaren aldeko borrokan LGTBIQ+ pertsonen eskubideak arautzeko eta babesteko beharrezkoak ziren hainbat lege onartu direla. Hala ere, eta LGTBIQ+fobiari dagokionez, uste dugu lege gehiagorekin ez dela LGTBIQ+fobia apaltzen ari. Autonomia-erkidego gehienek beren LGTBIQ+ legea dute. Eta tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko arau-esparruak ere bai. 2023ko otsailean, "trans pertsonen berdintasun erreal eta eraginkorrerako eta LGTBI pertsonen eskubideak bermatzeko" Estatuko 4/2023 Legea onartu da, eta Zigor Kodea aplikatzen da SGA-ren ziozko gorroto-delituak jazartzeko. Gai honetan, beste gai batzuetan bezala, lege gehiago izatea eta zigorrak gogortzea, ez da indarkeria murriztea ekartzen ari.

BESTE IKUSPEGI BATZUK AZPIMARRATZEA

Arantza Urkaregik adierazi bezala, mugimendu feministak, indarkeriari heltzeko beste modu batzuk probatzeko, planteatu zuen gaietako bat hau izan zen:

> *"Ikustea beste esperientzia batzuk epailetzan, justizian. Justizia Errestauratiboa, justizia eraldatzailea. Zenbateraino erabil daitezkeen".*

Beharrezkoa da moduak aurkitzea benetan berdintasuna emango duen eta egindako kaltea itzuliko duen justizia bermatzeko, biktima lehengoratze horretan parte hartuko duena, batuko duena eta, gainera, gizartearen onerako izango den gizarte-sentsibilizazioaren dimentsioa izango duena. Justizia ulertzeko modu desberdin horien artean, arreta bi alderditan jartzen dugu bereziki:

1. Justizia Errestauratiboa (aurrerantzean, JE) eta haren printzipioak sustatzea.
2. Justizia feminista.
3. Komunitatearen garrantzia

Eta, aldi berean, komunitateari begiratzeko beste bide batzuk aztertzea, SGA-ren ziozko gorroto-delituei aurre egiteko bidean.

1.- Justizia errestauratiboa bultzatzea

Gure egungo zigor-arloko justizia-sistemaren prebentzio- eta errehabilitazio-eraginkortasun mugatua kontuan hartuta, honako galdera hauek egin behar ditugu: Nola hobetu politika kriminala LGTBIQ+fobiari eraginkortasun handiagoz aurre egiteko? Justizia gaur egun ulertzen dugun moduan berbidera daiteke beste ikuspegi batzuk txertatzeko? Badago biktima erdigunean jarriko duen eta aldi berean sentsibilizazio-funtzioa izango duen beste lantze-mekanismorik? Aplikatu al daitezke, zigor-prozeduratik kanpo, SGA-ren ziozko gorroto-delituei aurre egiteko zigortzeko joeratik haratago doazen errestaurazio-tresnak?

Gure landa-lanean baiezko erantzun biribila jaso dugu. Arantza Urkaregik dioen eran:

> *"Prozesu bat da, zaila da, baina hasi beharra dago".*

Idoia Igartuak adierazi zuenez, JE-k honako hau eskaintzen du:

> *"justiziaren paradigma berria, justizia inklusiboarena, biktimei arreta emateari erreparatzen diona, biktimei zuzendutako erreparazioa, hartzaile nagusi gisa, biktima erdian ipintzen duen lanketa da".*
>
> *"JE paradigma bat da, zuzenean abolizionismoarekin lotu ezin den arren, justizia konbentzionalaren garapenaren esku-hartzea ezbaian jartzen duena argi eta garbi. Ez biktimen mugimenduetatik, baizik eta biktimagilearekin, zehazki gazteen justiziarekin, lan egiten zuten profesionaletatik sortzen da, non egiaztatzen zuten justizia tradizionaletik esku hartzeko moduak ez zuela laguntzen zigorraren helburuetan, ez zuela laguntzen prebentzio bereziaren gaiaren ikuspegitik zure jokabidea zein desegokia, bidegabea eta larria den kontura zaitezen, zentzu horretan, errespetua oinarrizko bizikidetza-arau gisa barneratu ahal izan dezazun".*

Idoia Igartuak adierazi bezala, honako hauek dira gorroto-delituei Justizia Errestauratibotik heltzeko premisak:

> *"Biktimei aukera ematea gertaerak biktimengan izan duen eragina adierazi ahal izateko, zer ekarri duen adierazteko ahotsa izateko".*

Biktima erdigunean jartzea funtsezkoa da bere iguripenak zein diren jakiteko, ordaina jasotzeko zer behar duen jakiteko, eta hortik aurrera, ordaina emango dion iguripen hori betetzeko bide egokia zein den ikusteko.

Egia da biktima askok, hasiera batean, adierazpen oso grafiko batekin erreakzionatzen dutela, gauden zigor-testuinguruarekin bat datorrena, eta "ordain dezala" nahi dute. Baina adierazpen horren atzean, Idoia Igartuak dioen bezala, galdera hauek egin behar dira: *"Zer esan nahi du ordaintzeak? Zer esan nahi du zuretzat? Zer emango lizuke ordaintzeak? Zer behar dituen identifikatzen ikastea*

Eta biktima erdigunean jartzea, SGA-ren zioko gorroto-delitua egiten duena, biktimagilea, "deabrutzearen" paradigma gainditzea ere bada:

> *"Oro har, kolektiboaren aurkako erasoei dagokienez, zeintzuk dira kolektiboaren aurkako biktimagileak? Zure anaia da, bosgarrenean bizi den bizilaguna, lehengusu txikia. Helburua da ikuspegia biktimarengan izatea, baina aurreiritzirik gabe, aurrezarritako moduan identifikatu gabe biktima guztiek gauza bera behar dutela baterako patroi gisa, bizi-ibilbidearen araberakoa da".*

Eta JE-ren planteamendu horretan:

> *"Gertaera hori egin duten pertsonek biktimengan izan duen eragina entzuteko erantzukizuna dute, eta eragin ahal izan dituzten kalteak, ahal duten heinean, erreparatzeko erantzukizuna dute. Integratzailea ere baden ikuskera da, pertsonok gure ekintzen erantzule gara, baina gure ekintzak baino gehiago gara. Eta hortik aurrera, komunitateak erantzunkidetasuna du biktimen eta biktimagileen arteko elkarrizketarako prozesu horiek errazteko edo bultzatzeko, biak komunitateko kideak baitira. Prozesu horien bidez, delituaren ondorioei heldu nahi zaie, biktima ardatz hartuta, baina biktimagileen antagonista izan gabe (biktimek zenbat eta eskubide gehiago izan, orduan eta eskubide gutxiago biktimagileek), pertsonak beren prozesuak kudeatzeko gai diren izaki gisa tratatuz".*

Ildo beretik, Carme Guillek adierazi du JE ez dela negoziazioa edota bitartekaritza, baizik eta:

> *"biktimaren premiak beste espazio batean egokitzen saiatzen da".*

Garrantzitsua iruditzen zaigun elementu bat da zigor-arloko prozeduran ez dauden beste elementu batzuk jokoan jartzen direla, zeina Zigor Kode mota batean gertatu diren egitate batzuk "egokitzera" eta, hala badagokio, zigor bat ezartzera bideratua baita:

> *"Kontua ez da barkatzea, ez ahaztea,* ***baina bai hitzaren bidez delituaren ondorioak modu osasungarrian kudeatu ahal izatea****, biktima-esperientzia hori eta biktima horren bizi-ibilbidea kolonizatu gabe, eta biktima gisa dudan ibilbidea kolonizatu gabe ere. Ez dugu ahaztuko, baina biktimak gertaera (bere justiziaren ideia eta balioak) modu osasungarrian integratu ahal izan dezala, ahotsa eta botoa eman zaizkion prozesu batean parte hartu duela ikusita".* (Idoia Igartua).

Beste esku-hartzeko modu batzuk planteatzeko zailtasunaren jatorria da gizarte gisa ez gaudela hezita gatazkak kudeatzeko beste modu horiek garatzeko, eta horregatik askoz harrera hobea dute zigorra dakarten planteamenduek, gatazken ebazpena zigor-sistemaren aplikazioaren esku uzten dutelako. Idoia Igartuak dioen bezala:

> *"Sistema osoak salaketara darama, herritarrek justizia-sisteman duten konfiantzaren erakusgarri. Konfiantza hori esku-hartze motaren arabera irabaziko duzu".*
>
> *"Justizia errestauratiboaren garapena desberdina da, zerikusi handia baitu txertatua dagoen komunitatearen kulturarekin; izan ere, komunitate batzuetan, Kanada edo Zeelanda Berriko kultura natiboetan adibidez, komunitatea gatazken kudeaketan oso presente dago, eta, beraz, haien garapena askoz ere naturalagoa izan da, hau da, komunitatea interpelatuta sentitzen da gatazka bat dagoenean, eta kudeaketa oinarri komunitario batetik garatzen dutenean. Gure testuinguruan, baldintzatua izan da".*

JE prozedura judizialaren barruan ematen da, biktimak salaketa jarri ondoren prozedura hori, eta prozedura judizialetik kanpo egiten diren beste tresna errestauratibo batzuk, martxan daudenean.

JE prozedura judizialaren barruan

JE gaur egun prozedura judizialetan ageri da. LGTBIQ+fobikoa den gertaera batengatik epaitegian espediente bat dagoenean jartzen da abian:

> *"Une honetan prozesu errestauratibo intrajudizialak garatzen ari dira, hau da, prozesu judizial baten barruan, operadoreek egituratzen dutelako eta aldeek parte-hartze hori onartzen dutelako. Gure testuinguruan, EAEn, prozesu errestauratibo intrajudizialak garatzen dira. Zigor-prozesu batean, edozein fasetan (instrukzioa, epaiketa eta betearazpena)".*

Baina esan dezakegu haren aplikazioa mugatua dela, hainbat arrazoirengatik, Idoia Igartuak dioen bezala:

> *"**Prozesu errestauratiboak nolakoak diren arautzen duen araudirik ez dagoen** egungo testuinguruan, Biktimaren Estatutua da arau-erreferentzia bakarra, oinarrizko premisak ezartzen baititu (ez birbiktimizatzea, borondatez aritzea, egitateak aitortzea...). Gutxienekoen erregulazio horren ondorioz, prozesu errestauratibo intrajudizialen garapen praktikoa askotarikoa da, eragile juridikoen mende dagoen subjektibotasunaren baitakoa da. Gure kulturan elkarrizketa herritar gisa eraikita gauden zerbait ez bada, zaila da; JE ikasketa plan guztietatik kanpo dago, zuzenbidekotik kanpo... hori oztopo da, ez hesi, prozesu errestauratiboak garatzeko. Izan ere, justizia administrazioaren kultura juridikoa hura barneratuta duten operadoreek osatzen dute. Haiek inolako informaziorik edo prestakuntzarik jaso ez badute, aurreiritzia aktibatzen da, bizitzako beste edozein arlotan bezala.*

Nolabait, Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiaren nahasmena dago, justizia administrazioa arintzen duten eta lana kentzen duten gatazkak ebazteko tresnatzat ulertzen baitu Justizia Errestauratiboa. Ondorioa izan daitekeen arren, ez da hori helburua. Esku-hartzearen izaera ezagutzen ez bada, esku-hartze hori desnaturalizatu egin daiteke, sistemak zerbitzuan dituen beharrak betetzen baititu. Akordioa arrakastaren adierazle gisa identifikatzen da, eta ez da horrela, arrakasta prozesua da. Akordio batera ez iristeak ez du esan nahi asebetegarria ez denik, zu eta ni ez baikara pertsona berberak, eta ez baitugu gertaera modu berean bizi. Intrajudizialean, estatistikek erakusten dutenez, presak eramanda, % 99an ez dira prozesu errestauratibo hutsak, eta alderdi prozesaletara mugatzen dugu esku-hartzea, biktima-biktimagile, komunitatearen gaia alde batera uzten dugu, baina komunitatea alde batera uzten da, nahiz eta egin lezaketen, ez dira garatzen ari".

Abian den prozedura judizialaren barruan presaka aritzea da eragozpen handienetako bat. Prozesu errestauratiboak abian jartzeko, denbora behar da, biktimaren denborak errespetatu behar dira (prozesuan zehar hainbat fasetatik igarotzen da), eta etenaldia eta lasaitasuna behar dira, eta espazioak eman behar zaizkio hainbat esparrutatik lan egin ahal izateko, benetako erreparazioa gertatu dadin. Haatik, epaitegietatik justizia errestauratiboko zerbitzuei ematen zaizkien epeak oso laburrak dira, eta horrek zaildu egiten du lanketa.

Judizioz kanpoko prozesu errestauratiboak.

Aukera hori gaur egun ez dago hain esploratuta, baina, gero ikusiko dugun bezala, badaude saiakeren adibideak, Idoia Igartuak dioen bezala: *"delitu bat jasan ondoren, bere beharrak sistema judizialean ordezkatuta ez dagoen biktima gisa identifikatzen dituzten pertsonentzat, informazioa izan dutelako, edo informazioa jaso, eta salaketara bideratu ez dituztelako".*

Ikuspegia errazagoa da, entzute batetik abiatzea da, zer gertatu den, nola bizi izan duzun eta zer behar duzun. Zerk lagunduko lizukeen seguruago sentitzen, aurrez suposatu gabe, play sakatu, eta gero ea prozeduraren barruan lortzen dugun ikusi gabe.

Judizioz kanpokoan, sistemara jo nahi izan ez duten pertsonentzat da; LGTBI+ kolektiboan, pertsona batzuen ingurune hurbilak agian ez daki bere egoeraren berri, eta, alde horretatik, beldur dira jendaurrera azaltzeko. Eta pertsona batzuek zigor-sistemara jo dute, eta kondenako kasu arrakastatsu batean, esku-hartzeari emandako erantzunak ez ditu asebetetzen".

2.- Justizia Feminista

Begirada feminista beti izan da urrats bat aurrerago, indarkeriei aurre egiteko planteamenduei eta moduei dagokienez. Gure ustez, Justiziaren begirada feminista hori funtsezkoa izango litzateke indarkeria guztiei, baita LGTBIQ+fobiari ere, biktimarentzat askoz ere modu asebetegarriagoan aurre egiteko.

Euskal Herria Salda Badago V. Jardunaldi Feministetan aurkeztu zen ponentzian (Durango, 2019ko azaroa), "Justizia feminista eztabaidagai – Justizia Feministaren mintegia", izenekoan, "kritika egungo sistema judizialari eta justizia feministarako oinarriak" atalean,. hausnarketa bat ezartzen da, hain justu, ALDARTEn egiten ari garena eta partekatzen duguna, eta hitzez hitz jasotzen dugu, ponentzian jasotzen den bezala:

> *"Egungo justizia-ereduari alternatibak bilatzeko erronka dugu, justizia ulertzeko eta praktikatzeko beste modu batzuk adostuz eta indartuz".*

Hausnarketa honen inguruan zortzi alderdi proposatzen dira:

1. **Egungo sistema-judiziala eusten duten oinarriak eta balioak zalantzan jartzea eta eraldatzea.** Justiziaren helburua izan beharko litzateke egindako kaltea aitortzea eta konpontzea, eta berriro gerta ez dadin bermatzea. Horretarako, zigor-logika zalantzan jarri behar da. Batzuetan, minak, amorruak eta mendeku -goseak zigorra (espetxea) ezartzeko beharra sentitzera eramaten gaituzte.

2. **Indarrean dagoen Zigor Kodea eta haren prozedurak desmuntatzeko lan egitea**. Indarkeria matxistaren kasuetan Zigor Kodea gero eta gehiago gogortzeak, epaiketara bideratzeko joerak eta kartzela zigorren gorakadak ez dute erasoekin amaitzea lortu. Sistema judizialak biktimak berriz biktima bihurtzen ditu, arrisku- eta zaurgarritasun-egoera larriagotuz. Horren ondorioz, kasu guztiak judizialki salatzea komeni den ala ez eztabaidatu behar dugu feminismoaren barruan. Prozedura judizialetan aldaketak premiaz bultzatu behar ditugu, kaltea jasan duten pertsonen beharrei erantzuteko, eta prozesuak berak izaera konpontzailea izan dezan.

3. **Justiziaren esparruan diskurtso feminista berriak sortzea.**

4. **Munstroak eraikitzeko joera saihestea**. Zigor-sistemak gaitasun handia du subjektuak eraikitzeko, jazarriak eta zigortuak izan behar direnak, eta "besteak" gisa definitzen direnak, gizarte-gatazken egiturazko jatorria argitzea zailtzen duen logika bitarra indartuz, eta dagokigun erantzukizunetik eta kolektiboki eragiteko gaitasunetik urruntzen gaitu.

5. **Biktima prozesuaren erdigunean** jartzea. Biktimak justizia feministaren erdigunean egon behar du.

6. **Ekitatea lehenestea erantzukizunaren aurrean**. Ekitate-printzipioan funtsezkoa da ekintzen testuingurua, testuinguruko faktoreak baloratzen dira. Erantzukizun-printzipioak ez du hori kontuan hartzen, eta legearen arabera norbait erruduna bada, zigortua izango da. Sistema judizialean, erantzukizun-printzipioa lehenesten da ekitate-printzipioaren gainetik, eta emakumeek justiziarekiko duten esperientzian, berriz, ekitatea gailentzen da.

   Bestalde, erantzukizunari dagokionez, gure interesa ez da legearen arabera deliturik dagoen ala ez jakitea, egindako kaltearen erreparazio indibidual eta kolektiboan begirada jartzea baizik, eta erantzunkidetasuna azpimarratzea. Biktimaren indibidualizazioaren eta isolamenduaren ondorioz, kaltea jasan duen pertsonak zigor-sistemara jo dezake bide bakartzat, zigorraren logika bultzatuz.

7. **Zigor-arloko justiziatik urruntzen diren justizia-kultura eta jardunetan sakontzea**. Gaur egun proposamen desberdinak daude mahai gainean: zigorra ipintzen duen justiziaz gain (nagusia) gero eta gehiago hitz egiten da beste eredu batzuei buruz, hala nola JE, eraldatzailea eta trantsizionala.

8. Justizia prozesu gisa ulertzea eta **haren dimentsio kolektiboa aldarrikatzea**. Egungo sistema judizialak gizabanakoa gizartetik bereizten du, botere-egiturak eta gizarte-baldintzak alde batera utzita. Elkartasunean oinarritutako justizia, aldiz, kolektiboa da ezinbestean, eta biktima jartzen du lehendabiziko lekuan, eta helburu nagusia ez da zigorra ezartzea, baizik eta biktima babestea eta gertatutakoa konpontzea, adostasunez ezarritako prozedurak erabiliz. Justizia banatzen den zer gisa ez, baizik eta, gizarte osoaren parte-hartzearekin eraikitzen den eta hainbat tresna (materialak, kulturalak...) behar dituen zer gisa ulertzea.

Carme Guillek beste aukera batzuk proposatzen ditu "auziaren kulturaren" aurrean:

> *"Aukerak bitartekaritza eta eztabaidak konpontzeko beste metodo alternatibo batzuk dira (...). Auziaren aurreko sistema alternatiboak dira. Ohituta gaude beti beste batek gure ordez erabaki dezan".*

3.- Komunitatearen garrantzia

Zigor hutsetik haratago doazen ikuspegi eta planteamendu guztiek komunitatearen garrantzian jartzen dute arreta, indarkeria mota horri, eta, oro har, guztiei, aurre egiteko arlo kolektiboan.

Idoia Igartuak adierazten duenez, komunitatea funtsezko elementuetako bat da:

> *"Komunitatearen parte-hartzea, horrelako prozesuei eusteko erantzunkide gisa, biak baitira komunitatearen parte, eta komunitatearekin batera egin beharko da, komunitatean ere modu osasungarrian txertatu ahal izateko, eta bizikidetza emankorreko eta kohesioko espazioak sustatu beharko dira. Pertsona horiek elkarrekin bizi ahal izatea, estres gehigarririk eragin gabe, eta hor komunitatea, erakunde gisa, gertatu denak eragin dion erakunde gisa; biktima ez da soilik delitu hura jasan zuen pertsona, baizik eta komunitatea, ezin baita horrelako jokabideen atzean dauden errespetu faltetatik at utzi".*

Arantza Urkaregik azaldu duenez, mugimendu feministak begirada kolektiboa ere azpimarratzen du, justiziaren dimentsio kolektiboa eta komunitatearen zeregina nabarmenduz.

> *"Oso garatuta ez dagoen zati bat, justizia hori prozesu gisa, zer zeregin bete behar duen komunitateak.*

Gatazka bat edo eraso bat gertatzen denean, indarkeria jasaten dutenei ez ezik, komunitate osoari ere eragiten die, eta zuzenean eragiten du hura osatzen duten harremanetan.

Sistema judizialarekiko lanaz gain, lehentasunezko beste ardatz bat da gizarteak, oro har, eta hurbileko komunitateak, bereziki, bete behar duen zereginarekin zerikusia duena. Hain zuzen ere, maila horretan garatu ahal izango ditugu elkartasuna eta erantzukizun kolektiboa oinarri dituzten beste logika batzuk, eta biktima zein biktimagilea prozesuaren subjektu aktibo bihurtu. Hori bai, komunitate kontzeptuaren definizio itxi bat eskaini gabe eta, era berean, berau idealizatu gabe: komunitateak ez dira espazio neutroak eta desberdintza-faktore desberdinak daude.

Mugimendu feministak akuilu funtzioa du, gogoeta sustatuz, zeharkako helburua menderatze-egitura guztiak eraldatzea dela hastapeneko ideia gisa hartuz. Epe luzerako begirada".

Ikuspegi komunitariotik begiratuta, uste dugu ibilbide luzea izan dezakeela LGTBIQ+ pertsonei dagokienez; izan ere, elementurik esanguratsuenetako bat da, hain zuzen ere, gorroto-delitua egiten zaion pertsona kolektibo horretako kide izateagatik "aukeratze", hark "ordezkatu dezan".

Egungo sisteman biktima, gertatu zaionaren aurrean, oso bakarrik dago. Esan genezake sistema judizialak biktima komunitatetik isolatzen duela, Idoia Igartuak adierazten duen bezala:

> *"Epairik gabeko hurbilketa horretan, komunitatearen elementu sinbolikoak, osagai errestauratibo garrantzitsua duela iruditzen zait, gertatu dena ez dela auzi indibidual bat sinbolizatzen duzu, guztioi eragiten digun gai kolektibo bat baizik, aniztasunarekiko errespetuan gizarte demokratiko baten garapena jartzen dugulako jokoan.*

Ez zaude bakarrik, hemen gaude eta hortik lagundu egin zaitzake, eta zu izan z diseinatzen joango dena, zure mihisean lagunduko lizukeenaren zertzeladak emanez.

Komunitatearen zeregina

Komunitatearen zeregina funtsezkoa da, eta, horrela, mugimendu feministatik, "Justizia feminista eztabaidagai – Justizia Feministaren Mintegia" ponentzian jasotzen den bezala, indarkeria lantzeko lanketa komunitarioak proposatzen dira, SGA-ren ziozko gorroto-delituetan ezin hobeto aplika genitzakeenak, hauetatik abiatuta:

↔ ***Prebentzioa**: barneko prozesuak hainbat gune eta kolektibotan: eskoletan, sindikatuetan, alderdietan, elkarteetan, indarkeriak ikusarazteko. Geure kontraesanei aurre egitea.* Lehentasunezkoa da SGA arloko sentsibilizazio-programak eta -ekintzak garatzen jarraitzea, LGTBIQ+fobiari buruzko prebentzio eta sentsibilizazio gisa.

↔ ***Erantzun publikoa**: zigorraren aurkako biraketa honek ez dakar isiltasunik, ezta inpunitaterik ere. Salaketa eta erantzun publikoa ezinbestekoak dira gizarte-geruza gehienak bidegabekerien aurka inplikatzeko.*

↔ ***Erreparazioa eta osatzea:*** *pertsonala politikoa denez, eremu pribatuan geratu ohi den sufrimendua ere halakoxea da. Oroimen kolektiboa eraikitzea eta egia publikoki aitortzea botika onak dira sendabidean. Erreparazioak eta sendatzeak hainbat dimentsio biltzen dituzte: indibiduala, kolektiboa, ekonomikoa, egiturazkoa, sinbolikoa, eta hainbat modutan gauza daitezke: kalteen konpentsazioa, biktimaren errehabilitazioa, gertakarien baieztapen eta aitorpen publikoa, biktimaren duintasuna itzultzea…*

↔ ***Gatazken ebazpena:*** *gatazka edo eraso bat gertatzen denean, indarkeriak kalte egiten dio, jasaten dutenei ez ezik, komunitate osoari, eta eragin zuzena du hura osatzen duten harremanetan. Horregatik, gertatutakoa kudeatzean, beharrezkoa da behaketa eta entzute aktiboa egitea, baita testuingurua bere osotasunean kontuan hartuko duten eta ez errepikatzea sustatuko duten ibilbide orriak aktibatzea ere. Komunitatea osatzeko espazioak jarri behar dira. Elkarrizketa eta negoziazioa dira gatazka bat konpontzeko adostasuna edo akordioa lortzeko tresnak. Nolanahi ere, biktima eta biktimagilea subjektu aktibo bihurtzen direnean, prozesuak eraginkorragoak dira.*

Gatazkak konpontzeko modu horiek prestakuntza eta baliabide espezifikoak eta espezializatuak behar dituzte, borondate kontua bihur ez dadin, azkenean, porrot egingo duena, behar bezala gauzatu ez izanagatik. Ildo horretan, dokumentuan adierazten denez, *"gatazkaren kudeaketa kolektiboak giza baliabideak eta baliabide materialak eskatzen ditu, eta garrantzitsuak dira kanporanzko eta barruranzko prozesu indibidualak eta kolektiboak, baita prozesuak ikuspegi kritiko batetik ebaluatzeko tresnak ere".*

Idoia Igartuak adierazten duen eran:

> *"Batzuetan eskatzen dena, eta oso potentzial garrantzitsua duela iruditzen zait,* ***laguntza-komunitateak*** *dira, hots, antzeko edo berdin-berdina izan daitekeen egoera jakin bat jasan ahal izan duten pertsonak, esperientzia bidegabe eta oso mingarria partekatzen dutenak, eta hortik berezko jarduteko eskumena izan nahi dutenak. Ez diote subjektu pasiboak izateari uzten* (sufritu dutenak), *baina berez jarduteko gaitasuna dute, gertatu zaidanean tematzeaz harago (hau esan zidan, hau egin zidan), eta gertatu zaidan horretatik, bizipena halakorik bizi izan ahal duten beste pertsona batzuekin partekatzen dut, komunitateko beste kide batzuekin. Komunitateak berak sostengatzen zaitu, baliozkotzen dizu gertatu zaizun hori ez dela bidezkoa eta ez duzula merezi, edozein errespetu-faltak baliozkotu egiten zaituelako (agian, maximizatzen ari naiz, agian ez baita hainbesterako, komunitatearen isiltasuna kontuan hartuta, hori sufritu dudanean, eta ez hainbeste begiratzea gai zehatz honi buruz zer behar dudan, baizik eta esatea niri zer lagunduko lidakeen). Komunitateak taldea sostengatzen du, eta beharrak identifikatzen dituzu pixkanaka, eta prozesu horretan guztian laguntzen duzu.*

Ez da terapia, nahiz eta terapeutikoak diren emaitzak izan ditzakeen, testigantza baliozkotzeko, bizipena eta frustrazioa partekatzekoa, eta, hortik abiatuta, esku hartzen ari diren eragile juridikoekin elkarrizketa espazioak antolatu nahi ditugu, adibidez, eta komunitatearen zentzua zein den helarazi nahi diegu, auzoarekin berarekin, haien isiltasuna ez dakigula nola interpretatu, gertatu ahal izan denaren onespen edo desadostasun gisa, edo komunitatea sinbolizatzeko edo sentsibilizatzeko ekintzak egin nahi ditugulako ".

"Sexu aniztasunera egokituta, komunitate gisa, berau osatzen dugun pertsona bakoitza joera horiek berak zeharkatzen ari gara, eta beste pauso bat eman duen eta errespetu falta larria garatu duen pertsona hori komunitateko eta kulturako kidea dela aitortuta, inplikatu egin nahi dugu. Parte hartzeak integratzailea izatera gonbidatzea izan behar du, komunitateko kidea zara, ez zara estralurtarra. Pertsona hori bera txikiak izan garenetik barneratzen eta osatzen joan garen zeharkako prestakuntza guztiaren emaitza ere bada. Ez dakit zuk iraindu nahi izan nauzun, agian, ez dakit, zuretzat marikoi deitzea ez da irain bat izango. Nire sentipena zein den jakinaraziko dizut, nik biktima gisa nigandik hitz egiten badut, zure borondatea zein zen den aurresan gabe, nire garapena zein den esaten ari natzaizu, zer den barneratu dudana, eta orduan errazagoa da biok enpatia garatzea".

ALDARTEn gai horiek guztiek gure buruari zera galdetzera garamatzate: nola izan lezakete LGTBIQ+ kolektiboek komunitate gisa zeregin aktiboa LGTBIQ+fobia kasuetan? Zein da beren zeregina gaur egun? Zer esku-hartze eta prozesu jar litezke abian ikuspegi komunitario horrekin, biktima prozesuaren protagonista gisa kokatzeko formulak sortu ahal izateko eta erasoa, iraina eta abar egin duen pertsonak ere parte hartu ahal izateko? Zer estrategia zehatz antolatu litezke prozesu horiek, gainera, sentsibilizatzeko izaera izan dezaten?

Zailtasunetako bat, kasuaren inguruabarren arabera, komunitatea nork osatzen duen edo duten zehaztea da. Arantza Urkaregik zera dio ildo horretan:

"Gorroto-delituetan ikusten dudan beste zailtasun bat komunitatea zehaztearekin lotzen da. Badirudi gorroto-delituak gehiago gertatzen direla kalean, agian gero ikus daiteke nor den komunitatea. Baina herri baten kasuan, hor bai, hor definitu daiteke komunitatea. Erasoa jasan duen pertsona eta haren ingurunea, eta erasotzailea eta haren ingurunea, eta, adibidez, mahai-inguru bat edo eskolako lanketa bat planteatu daiteke. Alde Zaharrean izan zen kasuan, kalean zihoala marikoi esan ziotenekoa, hor zailagoa da. Jai giroari erreparatzen diogu,, baina gero gai estrukturalenak aukera gehiago ditu. Gauza txikiekin hastea ".

INSPIRATZERA ERAGIN DEZAKETEN ESPERIENTZIA PRAKTIKOAK

Prozedura judizialetatik kanpo badaude errestaurazio-esperientziak, eta ematen dira hainbat eremutan,. Horrela, aukera eta formula sorta bat irekitzen ari da.

Idoia Igartuak bere esperientziatik ekarri duenez, komunitatetik hainbat ekimen garatzen dira.

> *"Unibertsitateko (EHU) JE-ren teoria eta praktikako laborategia Kriminologiaren Euskal Institutoaren barruan dago. Justizia tradizionalarekin harremanetan gauden hainbat pertsonaren hausnarketatik sortzen da, ikerketatik eta biktimen eta kanpoan geratzen ziren kolektibo askoren asebetetasunik ezaren eragile gisa, nire beharra ase ez dutelako edo beste arrazoi batzuengatik. Hortik ekimen txiki bat garatzea erabaki genuen, praktikaren eta teoriaren arteko bidea egiten saiatzea, ikerketaren bidez ebidentzia zientifikoen berri eman dezagun, komunitatean garatzen ari diren judizioz kanpoko eta barruko programak hobetzen laguntzeko. Jardun oso apala da, hiru bideratzailek osatzen dugu laborategian, batzuek unibertsitatearekin lotura dugu eta beste batzuk kanpoan daude. JE prozesuak garatzen ditugu, urtean 1 edo 2, ez dugu publizitaterik egiten. Epaiekin erreparazio-premiak ase gabeko terrorismoaren biktimizazio larrien kasuak ditugu. Prozesu horien bidez, horiek garatzen saiatzen gara, eta zer balio izan dien eta zer hobekuntza-eremu egin daitekeen identifikatzen".*

Prozesu horiek gauzatzeko hainbat formula erabiltzen dira. Horrela, **elkarketak** nabarmendu ditzakegu. Idoia Igartuak dioen eran:

> *"Praktikak erakusten digu, halaber, topaketak ez duela beti helburua izan behar, amaieretako bat izan daiteke, baina biktima batzuek ez dute elkartzeko beharrik, eta, nolabait, beste metodologia batzuen bidez Justiziaren, gertatutakoa baliozkotzearen, memoriaren eta ez errepikatzea bermatzearen premia garatzen dute. Agian ez dut nire erasotzailearekin eseri beharrik, baina beste behar batzuk ditut".*

Fase desberdinetan, ardura hartzea lantzen da, pertsonei gogoeta egiten laguntzen diena (biktimari, nola sentitu zen, zer gertatzen zen, nola sentitzen den orain), enpatia lantzen da galderen bidez, oso garrantzitsua izanik, aldez aurretik ezer ez jakintzat ematea, baizik eta zer behar duen eta hobeto sentitzen zer lagunduko liokeen jakiteko tartea eta denbora ematea.

Biktima batzuek **ez errepikatzeko bermeak eta memoria** landu nahi dituzte. Idoia Igartuak adierazten duen eran, testigantzaren bidez, adibidez, prozesuak garatzen dira belaunaldi berriekin,

> *"iraganeko esperientzietatik ikas dezatela testigantzaren bidez eta, neurri batean, gertatu zenaren enpatia landu dezatela, eta gizarte plural baten errespetu-balio horiek barnera ditzatela".*

Sentsibilizazio eta ikaskuntza aldetik eduki askoko tresnak dira. Beste batzuek, espazioie beste esanahi bat emateko premia dute, gertatu zitzaienetik egoera saihestera bideratutako jokabideak dituztelako.

> *"Zuzenean biktimizazioa eragin zieten pertsonekin edo, agian, haiei biktimizatu ez baina beren ezaugarri bera duten beste batzuk, adibidez, LGTBI+ kolektiboaren ordezkariak direlako edo ideologia politiko beraren ordezkariak direlako, biktimizatu zituzten pertsonekin joaten saiatzen dira, espazio horretatik igarotzean, sendatzen laguntzeko moduan lagunduta joan daitezen".*

Jorratzeko beste modu bat ibilbide errestauratiboak izango lirateke, esate baterako, azalpenak eman eta galderak egiten dituen monolito batekin zerikusia duten espazioei beste esanahi bat ematea. Idoia Igartuak dioen bezala,

> *"oso potentea da sentsibilizazioari dagokionez. Gazteekin interesgarria da, haiek baitira eraldatzeko gaitasuna dutenak, agertoki berri bat eraikitzen ari direnak, eta, zentzu horretan, prozesu horietan inplikatzea, agertoki berri batekin, eta prozesu horretan komunitatearen parte gisa inplikaraztea.*

Esku-hartzerik onena esku ez hartzea denean: *"Batzuetan esku hartzeko modurik onena ez esku hartzea da. Entzun zer behar duzun, hobeto sentitzen lagunduko lizukeena, eta batzuetan erantzuna ezin dizute une horretan eman. Erabiltzen den metodologia bat ibilaldi errestauratiboak dira. Batzuetan, hasiera batean, inpaktu emozionalagatik, gertatu zaizuna prozesatzen ari zarelako, ez duzu gaitasunik jadanik zer behar dudan identifikatzeko, baina prozesu bat has daiteke, eta, prozesu horretan, lagundu egin zaitzaket eta zer ekintzak lagunduko dizuten hobeto sentitzen identifikatzen duzu. Eta hor komunitatearen zeregina eraldatzailea da; izan ere, horrelako biktimizazio bat jasan dudan honek, nolabait ordezkatutako*

komunitateak, sinbolizatzen du gertatu zaizun hori ez dela axolagabea, zu garrantzitsua zarela pertsona gisa eta elkartasuna adierazten dizugula sufritu duzun horrekiko, eta komunitatea proiektu batek ordezkatzen du, izaera komunitarioa islatzen duen zerbaitek, ez zara zu erasotzailearen aurka. Komunitateak pisuari eusten dio, gertatu zaizun hori niri gerta zekidakeen".

Ezagutzen ditugu mugimendu feministatik modu komunitarioan jorratutako kasuak genero barneko indarkeria kasuetan, emakume batek beste batenganako indarkeria kasuetan bikote harreman baten esparruan eta beste kasu batzuetan, nahiz eta beharrezkoa den prozesu landuak, prestakuntzaz hornituak eta ondo egituratuak izatea ikuspegi guztietatik. Hala adierazi zuen Arantza Urkaregik:

> *"Bilgune Feminista kasuren batekin arduratu da. Erakundeek eta jai batzordeek jartzen zuten kexa bat zen baliabideak behar zirela. Gai hau iristen da, eta ezartzen dena egiten da: batzordeak biktimarekin eta biktimagilearekin hitz egiten du. Baina pertsona horiek prestakuntza izan behar dute. Prestatu beharra dago. Landu beharreko sistema da".*

Ildo horretan, 2016an eta 2017an, esperientzia koordinatu bat egin zen Arabako mugimendu feministako taldeen eta ALDARTEko zerbitzu psikologikoaren artean. Genero barruko indarkeria-kasu baten kudeaketari dagokionez.

Esku hartzeko eskaera biktimak egin zuen, eta ez zuen bide polizialik edo judizialik nahi.

Mugimenduan eztabaidatu ondoren, kasuari heltzeko batzorde bat sortu zuen. Batzordea biktimarekin elkartu zen, eta zer nahi zuen galdetu zioten. Bikote-harremanean pairatzen zuen erasoan eta tratu txarreko egoeran esku hartzeko eskatu zien.

Biktimak zer nahi eta behar zuen jakinda, erasotzaileak bete beharreko akordioak koordinatzen hasi ziren, honako hauek ardatz hartuta:

1. Berarekin hitz egitea eta tratu txarren gaiarekin terapia psikologikoan hasi zedila
2. Eta biktimarengandik urruntze-aldi bat hitzartzea, partekatzen zituzten lekuetara ez joatea barne.

Akordio horiek erasotzaileari helarazi zitzaizkion, eta hark onartu egin zituen, baina ez ziren harekin negoziatu, biktimak eskatuta baizik.

Bestalde, biktimak laguntza psikologikoa jasotzeko beharra adierazi zuen, eta, horretarako, ALDARTEren zerbitzu psikologikoarekin harremanetan jarri eta ekintza zehatzak koordinatu ziren, eta martxan jarri zen laguntza.

Jarraitutako prozesuaren eta esperientziaren ondoren, Inmaculada Mujika ALDARTEko psikologoak hausnarketa hauek egin ditu:

> *"Era batera edo bestera justizia errestauratiboa aktibatu zen, baina uste dut ekimen hau abian jarri zutenek ez zekitela oso ongi zer jartzen zuten martxan, ekimenaren ondorengo jarraipena irregularra izan baitzen, eta ez baitzuten garatu hura eragin zuen kasu zehatzetik harago. Nire ustez, aukera bat galdu zen gatazka edota indarkeria -egoerei gure ikuspegi feministetatik heltzeko ideian sakondu ahal izateko eta beste alternatiba zenbait abiarazteko, ulertuta horrelako prozesuek denbora, baliabideak eta prestakuntza espezifikoa eskatzen dutela jarraipen egokia egiteko".*

Inmaculada Mujikak adierazi bezala, esku-hartze horien ikuspegia ere oso garrantzitsua da:

> *"Justizia errestauratibo hori aplikatzeko, jorratzen ari den indarkeriari buruzko beste ikuspegi batzuk aplikatu behar dira. Ez zituzten gai horiek eztabaidatu, eta egoera hori modu indibidualean jorratu zen, eta ez modu sozial eta kolektiboan. Indarkeria horiek kasu zehatzetik harago zer esan nahi zuten eztabaidatu izan balira, agian kasuaren jarraipena hobea izango zatekeen. Justizia errestauratiboak bide polizial eta judizialei buruz eztabaidatzeaz gain, indarkeriaren, biktimen eta erasotzaileen ikuspegiari buruzko eztabaida ere eskatzen duela uste dut. Kartzelaren gaia birpentsatzeak erasotzailearen gaia birpentsatzea esan nahi du, harekin zer egin, nola elkarreragin".*

SGA-ren ziozko gorroto-delituen kasuan, zigor-salaketaren alternatiba diren tresna horietako batzuk aplika daitezkeen galdetu beharko genuke, eta ALDARTEtik baietz ondorioztatu dugu. Kaletik edo beste edozein testuingurutan "marikoi" deitu dioten pertsona bati, gertaera horrek eragin dion kaltea konponduta sentitzeko zer behar duen ikusteko beste modu bat eskaini ahal izango litzaioke, eta ez soilik zigor-salaketa eskaini hori konpontzeko modu bakar gisa.

Gure ustez, ez litzateke arazorik egongo eraso homofobo bat jasan duen LGTBIQ+ pertsona batek eraso egin zionari, LGTBIQ+ izateagatik, jasan duen erasoak ikuspuntu guztietatik zer suposatu dion ikusarazteko estrategiak aplikatzeko. Ona litzateke tresnak eskaini ahal izatea, pertsona horri zer egin nahi duen pentsatzeko denbora emateko. Aukera ona litzateke LGTBIQ+ kolektiboaren zeregin aktiboa bilatzeko, kolektiboekin harremanetan jarriz, topaketarako espazioak eskainiz... Zergatik ez, biktimari lagun badiezaioke eta egingarria bada, erasoa eragin zuenaren eta jasan zuenaren arteko elkarketa bat sortzea, hitz egin ahal izateko, eta profesionalen laguntzarekin gertatutakoari buruz eta haren ordaina eskuratzeko moduari buruz hausnartzeko, eta hura gertatutakoa jasan zuenaren eta delitua egin zuenaren bizitzan birkokatzeko.

JARDUNBIDE EGOKIAK ETA AHOLKUAK

LGTBIQ+fobiaren biktimei laguntzen urte asko eman ondoren eta gure esperientzia zein eta urte hauetako lan guztia kontuan izanik, "pilula" txiki batzuk eskaintzen ditugu, SGA-ren ziozko gorroto delituarekin lotutako gorabeheraren bat gertatzen denerako, aholkuak eta ideiak:

Biktimarentzat:

1. *Salatu aurretik informatzea:*

   LGTBIQ+fobikoa den eraso bat pairatu baduzu, jakin behar duzu garrantzitsua dela salaketa jarri aurretik aholkua jasotzea.

   Ez dela ezinbestekoa berehala salaketa ipintzea. Zure denbora har dezakezu, aholku egokiak jaso ditzakezu eta erabakirik onena hartu informazio guztiarekin. Garrantzitsua da profesional eta aditu batek ondo azaltzea zertan datzan prozedura, zer abiarazten den, zer ibilbide duen edo izan dezakeen zure kasu zehatzean, gertatu diren inguruabarren arabera.

   Garrantzitsua da ondo aholkatuta egotea, baita salaketa jartzeko ere, hori bada nahi duzuna.

   Lehendabiziko ideia hori esperientzia luzearen emaitza da. Askotan, salaketa gertaerak gertatu bezain laster jartzen da, aholkularitza espezializaturik gabe. Baliteke salaketa osagabea izatea, salaketa hartzen duenak ez behar bezala jasotzea eraso homofoboa izateko identifikazio-elementuak (adibidez, jasotako irainak zehaztu).

2. *Kolektiboen laguntza bilatzea. Begirada kolektiboa.*

   Garrantzitsua da biktima gisa babestuta eta lagunduta sentitzea. Gertatu zaizun hori ez zaizu zuri bakarrik gertatu; babestu, lagundu eta sostengatu zaitzakeen kolektibo baten parte zara.

LGTBIQ+fobiaren biktimei arreta, laguntza edo aholkularitza ematen dienarentzat (kolektiboa, administrazioak, polizia-agintariak...)

↔ Funtsezkoa da prestakuntza ona izatea SGA arloan, eta gorroto-delituetan. Zigor-sistemak nola funtzionatzen duen, gorroto-delituei aurre egiterakoan zer arazo dauden eta biktimak prozedura osoan duen zeregina zein den jakitea.

↔ Zigor-salaketa ez da gorroto-delitu bati aurre egiteko modu bakarra. Informazioa eman edota beste aukera batzuk proposatzen saiatu behar da.

↔ Garrantzitsua da biktimari, dituen premia zehatzen arabera, beste aukera batzuk eskaini ahal izateko, zer baliabide dauden eta kasu bakoitzera egokitzen diren ordain-bide alternatiboak irekitzeko nora jo jakitea

↔ Garrantzitsua da biktima entzutea, hura erdigunean jartzea eta ordaina jasotzeko zer behar duen galdetzea. Kontuan izan behar da haien egoera ez dela berdina izango hasiera batean edo denbora jakin bat igarota. Bere gogo-aldarte emozionala aldatzen joan daitekeela. Bilakaera horrekin adi egon behar da, prozesu guztian zehar erabakiak hartzen dituena bera dela sentitu dezan.

↔ Aholkularitza modu errealistan eman behar da, beste interes batzuk lehenetsi behar gabe (oso legitimoak eta kolektibo gisa txalogarriak izan daitezkeenak), baina baliteke pertsona horrek kasu jakin horretan behar duena ez izatea. Agian, LGTBI+ kolektibo gisa, "interesatuko" zaigu, adibidez, kasuaren berri izatea edo salaketa ipintzearen inertzia hori, lehen aipatu duguna, hasieratik jakitea, baina beharrezkoa da aholkularitza profesionala ematea. eta biktimari behar bezala informatu ahal izatea zeri egin behar dion aurre.

↔ Eraso LGTBIQ+fobikoen aurrean jarduteko protokolo bat egiten denean, garrantzitsua da **soilik eta modu esklusiboan neurri polizial judizialei EZ erreparatzea**, biktimari ematen zaion aukera bakarra zigor-salaketa ez dadila izan.

↔ Biktima eta haren ingurunea laguntzea.

↔ Garrantzitsua da biktima artatzeko, laguntzeko eta defendatzeko dauden baliabide espezializatuak zein diren jakitea: zerbitzu psikologiko edota juridiko espezializatuak, gorabeheraren bat izan duen LGTBIQ+ pertsona hara bideratu ahal izateko.

JUSTIZIA ERRESTAURATIBOA EZTABAIDAGAI

Justizia errestauratiboari eta LGTBIQ+fobiari buruzko jardunaldien esparruan, 2025eko martxoan, "Zigortzeko joeraren aurreko lanketa alternatiboak" solasaldia egin zen, eta bertan parte hartu zuten **Arantxa Urkaregik** ("Justizia feminista eztabaidagai" hitzaldiaren egile eta sinatzailea), **Carme Guilek** (Bartzelonako Probintzia Auzitegiko magistratua) eta **Idoia Igartuak** (EHUko Justizia Errestauratiboko Laborategia).

Planteatu zitzaizkien gai batzuen inguruan hizlariek egindako hausnarketak aurkeztuko ditugu. Horietako bakoitzean bakoitzaren ekarpenak eta iritziak jaso dira, hitzez hitz aipatu gabe, errazago irakurri eta ulertzeko.

Justizia errestauratiboa esku-hartze alternatibo gisa aipatzen dugunean, zer da eta zer ez da justizia errestauratiboa (JE)?

JE justizia inklusiboaren paradigma bat da, hau da, delitu-egitate batek eragindako pertsonak barne hartzen dituena. Prozesu konplexuak dira, emaitza baino gehiago, eta elkarrizketa eta pertsonen parte-hartzea dute oinarritzat. JE-ren helburua zera nork egin zuen eta zer zigor dagokion zehaztetik haratago doa, delitu baten, gertaera traumatiko baten, ondorioak jorratzera bideratuta dago, galdera hauei erantzutera: Zer gertatu da hemen? Nori eragin dio? Nola eragin dio?... Delitua pairatu duen pertsonari entzutea da, zer gertatu zaion ikustea, eta delitu-ekintza egin zuen pertsonak egitatetik haratago entzun dezala, bere egintzak biktimarengan izan zituen ondorioekin enpatizatu dezan. JE-a pertsona bakoitzaren behar zehatzetan oinarrituta dago, izan ere, gertaera bera izan duten hiru pertsona egon arren, horri gaineko bizipenek ez dute berdinak izan behar. Baliteke gauza desberdinak behar izatea, eta JE-k lantzen du zer ekintza egin, zer konpromiso lagunduko luketen gertaera modu osasungarrian ixten.

Komunitatearen osagaia prozesu errestauratiboen funtsezko oinarria da. Gertaerak komunitatea ere bortxatzen du, eta hurbilketa hori eman ahal izateko habeak jartzearen arduraduna da, delitua egin duen pertsonaren eta delitua jasan duenaren arteko giza lotura ezartzekoa, biak baitira komunitateko kide.

Zigor-arloko prozesua amaitzen denean epaitegietara bideratzen diren kasuetan, biktimek askotan aipatzen dute "jakin izan banu, ez nuen salaketarik ipiniko". Oro har, eta bereziki LGTBIQ+fobiaren kasuan, mezu gehienak ez al dira salaketari begirakoak? Zein dira dinamika horien atzean egongo liratekeen elementuak?

Botere politikoetatik sustatzen dena, berdin dio eskuindarrak edo ezkerrekoak izan, gobernu aurrerakoiak edo kontserbadoreak izan, dena kriminalizatzeko joera da, dena zigor kodean sartu eta delitu baten biktimei salatzeko esatekoa.

Biktimizatu egiten duen prozesua da, izan ere, zigor-arloko prozesua gertatu zena berreraiki eta zigor kodea aplikatzean oinarritzen da. Espazio errestauratiboak aldarrikatzen dira, zigor-arloko prozesuak pertsonak biktimizatu egiten dituelako. Egin behar duguna da salaketa jarri nahi duen pertsonari, hori egin baino lehen, ohartaraztea prozesua zaila izango dela. Prozesu penalak umetu egiten du biktima, ez zaiolako uzten nahi duena esan dezan, galdetzen zaionari erantzutera mugatzeko esaten baitzaio, eta ez kontatu nahi lukeena erantzuteko.

Poliziak eta gizartearen zati handi batek lehenbailehen salatzeko esango dizute, baina nork esango dio pertsona horri zer gertatuko den zigor-arloko prozesuan? Izan ere, jakingo balu, agian ez luke salaketaren bidea nahiko, eta bai prozesu errestauratibo bat.

Salatu egin behar dela esaten da, aitortzeko modu bakarra delako, baina salaketa, egiaz, ez da aitortzeko bide bakarra, ezta onena ere. Beste aitortza mota bat egon daiteke. Salaketa publikoa garrantzitsua da bai, baina ez pentsatuz bide judizialak konponduko dituela sozialki indarkeriekin ditugun arazoak.

Zer elementu bereizgarri ekarriko lituzke justizia errestauratiboaren ikuspegiak orain dugunaren aldean? Eta zergatik da garrantzitsua indarkeriazko gertaera bat gertatzen denean beste aukera batzuk lantzea?

Gu sistema judizial bati egindako kritikatik abiatzen gara, non axola duena zigorra den, hori da filosofia, ez dago besterik. Gure ustez, justiziaren helburua egindako kaltea aitortzea eta konpontzea, eta berriro gerta ez dadin bermatzea izan beharko litzateke, eta ikuspuntu horretatik auzitan jartzen genituen zigor-logika eta espetxea. Egia esan, gehiengoaren diskurtsoa espetxea, espetxea eta espetxe gehiago da.

Biktima batek esaten duenean, minak edo amorruak eramanda, espetxea nahi duela, alternatiba bat landu behar da. Justizia errestauratiboa, egiaz, espetxea baino askoz gehiago bultzatu beharko litzatekeen irteera bat da, izan ere, espetxeak pertsonak suntsitzen ditu; ez ditu pertsonak birgizarteratzen, hondoratu egiten ditu.

Muzin egin behar diogu pertsonak munstroak direla, ez direla aldatuko eta ezin dugula ezer egin pentsatzeari, hori garrantzitsua da. Erasotzailea pertsona da, zu edo ni garen bezala, bere portaera eraldatzeko gaitasuna duen pertsona da, eta aldatu egin daiteke.

Biktima prozesuaren erdigunean jarri behar da. Biktimaren denborak eta prozesu judizialenak ez dute zerikusirik. Biktima batek, hasiera batean eta amorruz beteta, kartzela eskatu dezake, eta gero beste gauza batzuk pentsatu eta JE-a eskatu, baina horrek guztiak denbora eskatzen du, eta garrantzitsua da hori errespetatzea.

JE-k paradigma- eta kultura-aldaketa eskatzen du. Umetu egiten gaituen eta ardurak kentzen dizkigun sistema batean sozializatu gara. Noiz galdu dugu elkarrizketarako gaitasuna? Nire eskubideak balioan jartzekoa? Horrela sozializatuak izanik, esperientzia traumatiko bat izaten dugunean, oso zaila da elkarrizketa parte-hartzaileko prozesu baten aldeko ideia txertatzea, kulturaren aurkakoa baita.

Pedagogia behar da, eta zertaz ari garen jakin behar da; ez gara ari justizia bigunaz, barkamenez, itxiera faltsuez... Gure erantzukizun-gaitasuna berreskuratzea da kontua. Delitu baten biktima banaiz, esperientziak agian ahuldu egin nau, baina ez nau gizaki ahul bihurtzen, erabakitzeko, hitz egiteko eta erantzukizunak hartzeko gaitasunik gabea. Nahi dudana esateko gaitasunik gabea.

ERABILITAKO ERREFERENTZIAK

ALDARTEren gogoetak dokumentu honetan bildu dira, eta espero dugu baliagarria izatea eta gorroto-delituak eta esku hartzeko estrategiak birpentsatzen jarraitzeko balio izatea. Horretarako, erreferentzia hauek erabili dira:

↔ Barona-Vilar (2019) "Mirada restaurativa de la Justicia penal en España, una bocanada de aire en la sociedad global líquida del miedo y de la securitización"

↔ Ponentzia (2019): "Justizia feminista eztabaidagai" – Justizia Feministaren Mintegia.

↔ Carmen Guill "El diario de Catalunya" (2023ko iraila). Elkarrizketa.

↔ "El sentido común punitivo: debates y resistencias desde los movimientos". Estrategia Koadernoak, 3. alea, 2025eko maiatza.